INSTITIÚIDÍ AN AONTAIS EACNAMAÍOCH AGUS AIRGEADAÍOCHTA

Tá instiitúidí an aontais airgeadaíochta freagrach den chuid is mó as beartas airgeadaíochta na hEorpa, rialacha lena rialaítear eisiúint an euro agus cobhsaíocht praghsanna laistigh den Aontas a bhunú. Is iad na hinstitiúidí sin: BCE, CEBC, an Coiste Eacnamaíoch agus Airgeadais, an Grúpa Euro agus an Chomhairle Gnóthaí Eacnamaíocha agus Airgeadais (Ecofin).

AN BUNÚS DLÍ

— Airteagal 119-144, 219, 282-284 den Chonradh ar Fheidhmiú an Aontais Eorpaigh;

— Prótacail atá i gceangal leis an gConradh ar an Aontas Eorpach: Prótacal (Uimh. 4) maidir le reacht an Chórais Eorpaigh Banc Ceannais agus an Bhainc Cheannais Eorpaigh, Prótacal (Uimh. 14) maidir leis an nGrúpa Euro.

CUSPÓIRÍ

Is iad seo a leanas príomhchuspóirí institiúidí an Aontais Eacnamaíoch agus Airgeadais (AEA) (2.6.1):

— bailchríoch a chur ar chur i gcrích an mhargaidh inmheánaigh trí luaineachtaí ar an ráta malartaithe a bhaint agus deireadh a chur leis na costais a bhaineann le hidirbhearta malairte, mar aon leis na costais a bhaineann le fálú in aghaidh rioscaí luaineachta airgeadra;

— inchomparáideacht costas agus praghsanna a áirithiú laistigh den Aontas, rud a chabhraíonn le tomhaltóirí, a spreagann trádáil laistigh den Aontas agus a éascaíonn gnó;

— cobhsaíocht agus cumhacht airgeadais na hEorpa a neartú trí na nithe seo a leanas a dhéanamh:

  — deireadh a chur, de réir a shainmhínithe, le haon fhéidearthacht go mbeadh ann d’amhantraíocht idir airgeadraí an Aontais;

  — a áirithiú, trí ghné eacnamaíoch an aontais airgeadaíochta arna bhunú, go bhfuil an t-airgeadra nua díonta ar amhantraíocht idirnáisiúnta den chuid is mó;

  — cur ar chumas an euro a bheith mar airgeadra mór cúltaca agus íocaíochta.

A BHFUIL BAINTE AMACH

A. Institiúidí chéad chéim AEA (1 Iúil 1990 — 31 Nollaig 1993)

Níor bunaíodh institiúid airgeadaíochta ar bith le linn chéad chéim AEA.

B. Institiúidí dhara céim AEA (1 Eanáir 1994 — 31 Nollaig 1998)

1. An Institiúid Eorpach Airgeadaíochta (IEA)

Bunaíodh IEA ag tús an dara céim de AEA (de bhun Airteagal 117 de Chonradh CE) agus ghlac sé chuige féin cúraimí an Choiste Gobharnóirí agus an Chiste Eorpaigh um Chomhar Airgeadaíochta (CECA). Ní raibh neart aige ar sheoladh an bheartais airgeadaíochta, a bhí fós mar shaincheart ag na húdaráis náisiúnta. I measc a phríomhchúraimí i dtaca leis an dara céim de AEA a chur chun feidhme, bhí neart a chur le comhar idir na bainc cheannais náisiúnta agus le comhordú bheartais airgeadaíochta na mBallstát d'fhonn cobhsaíocht praghsanna a áirithiú. I gcomhréir le hAirteagal 123(2) de Chonradh CE, díscaoileadh IEA nuair a bunaíodh BCE, a raibh an bealach réitithe aige dó (1 Meitheamh 1998).

2. An Coiste Airgeadaíochta

Is éard a bhí i gceist ná comhaltaí ar cheap an Coimisiún agus na Ballstáit an líon céanna díobh. Bunaithe chun comhordú bheartais na mBallstát a chur chun cinn an méid ba ghá d'fheidhmiú an mhargaidh inmheánaigh (Airteagal 114 de Chonradh CE), bhí ról comhairleach aige. Díscaoileadh é ag tús an tríú céim agus cuireadh an Coiste Eacnamaíoch agus Airgeadais ina ionad (Airteagal 134 CFAE).

C. Institiúidí an tríú céim (1 Eanáir 1999 i leith)

1. An Banc Ceannais Eorpach (BCE) (1.3.11)

a. Eagrúchán

Bunaithe an 1 Meitheamh 1998, tá BCE lonnaithe in Frankfurt-am-Main. Tá sé faoi stiúir ag dhá chomhlacht atá neamhspleách ar institiúidí an Aontais agus ar údaráis náisiúnta (i.e. Comhairle Rialaithe BCE agus an Bord Feidhmiúcháin) agus – do chúraimí áirithe – ag Comhairle Ghinearálta BCE (nach comhlacht cinnteoireachta de chuid CEBC é ann féin). Thug Conradh Liospóin BCE isteach mar institiúid de chuid an Aontais (Airteagal 13(1) CAE, Airteagail 282-284 CFAE); roimhe sin, ní raibh aon stádas aige de réir fhorálacha Chonradh CE, cé go raibh pearsantacht dhlíthiúil aige fós féin.

i. An Chomhairle Rialaithe

Is éard atá i gceist ná Comhaltaí an Bhoird Feidhmiúcháin agus Gobharnóirí na mbanc ceannais náisiúnta ó na tíortha sin a bhfuil an euro glactha acu (Airteagal 283 CFAE agus Airteagal 10(1) den Reacht). Mar an comhlacht uachtarach cinnteoireachta, glacann sé na treoirlínte agus na cinntí is gá chun comhlíonadh na gcúraimí a chuirtear ar CEBC a áirithiú, ceapann sé beartas airgeadaíochta an Aontais (lena n-áirítear, de réir mar is iomchuí, cinntí maidir le cuspóirí meánreatha airgeadaíochta, eochair-rátaí úis agus soláthar cúlchistí in CEBC) agus cuireann sé na treoirlínte is gá dá chur chun feidhme ar bun (Airteagal 12 den Reacht). Sonraítear i gConradh Liospóin

go roghnaíonn agus go gceapann tromlach cáilithe sa Chomhairle Eorpach comhaltaí Bhord Feidhmiúcháin BCE le comhthoil (Airteagal 283 CFAE).

ii. An Bord Feidhmiúcháin

Is éard atá i gceist ná Uachtarán, Leas-Uachtarán agus ceithre chomhalta eile, a cheaptar iad go léir de thoil Chinn Stáit nó Rialtais Bhallstáit an limistéir euro do thréimhse neamh-inathnuaite ocht mbliana (Airteagal 283 CFAE). Cuirtear de chúram air beartas airgeadaíochta a chur chun feidhme, agus ar an gcaoi sin, tugann sé na treoracha is gá do na bainc cheannais náisiúnta. Tá sé freagrach freisin as cruinnithe na Comhairle Rialaithe a ullmhú agus as gnó reatha BCE (Airteagal 11 agus Airteagal 12 den Reacht).

iii. An Chomhairle Ghinearálta

Ar an gComhairle Ghinearálta (Airteagal 44 den Reacht), bíonn Uachtarán agus Leas-Uachtarán BCE agus Gobharnóirí na mBanc Ceannais ó Bhallstáit uile AE, gan beann ar an euro a bheith glactha acu. Rannchuidíonn sí le bailiú faisnéise staidrimh, comhordaíonn sí beartais airgeadaíochta na mBallstát sin nach bhfuil an euro glactha acu agus déanann sí maoirseacht ar fheidhmiú mheicníocht rátaí malairte na hEorpa.

b. Ról

Cé gur féidir le BCE nó na bainc cheannais náisiúnta nótaí bainc a eisiúint laistigh den limistéar euro, is é BCE amháin is féidir a n-eisiúint a údarú. Is féidir leis na Ballstáit monaí a eisiúint faoi réir cheadú BCE maidir le méid na heisiúna (Airteagal 128 CFAE). Déanann BCE na cinntí is gá chun gur féidir le CEBC na cúraimí a chuirtear air a dhéanamh faoina Reacht agus tríd an gConradh (Airteagal 132 CFAE). Bailíonn sé, le cúnamh ó na bainc cheannais náisiúnta, an fhaisnéis staidrimh is gá ó na húdaráis náisiúnta atá freagrach nó go díreach ó ghníomhairí eacnamaíochta (Airteagal 5 den Reacht). Téitear i gcomhairle leis maidir le haon ghníomh molta de chuid an Aontais ina réimsí inniúlachta agus, ar iarraidh ó na húdaráis inniúla, maidir le haon dréachtfhoráil reachtach (Airteagal 127(4) CFAE). Tá sé freagrach as an Uathchóras Mear-aistrithe Ollsocraíochtaí Fíor-ama Tras-Eorpach (TARGET2) a reáchtáil go cuí; ar córas íocaíochta in euro é atá nasctha leis na córais íocaíochta náisiúnta agus le sásra íocaíochta BCE. Déanann BCE na socruithe chun bainc cheannais na mBallstát atá ag dul isteach sa limistéar euro a chomhtháthú in CEBC.

Is féidir le BCE cúraimí sonracha a dhéanamh maidir le beartais a bhaineann le maoirseacht stuamachta na n-institiúidí creidmheasa agus institiúidí airgeadais eile (Airteagal 127(6) CFAE agus Airteagal 25.2 den Reacht). Tá cúraimí breise tugtha do BCE faoin Sásra Maoirseachta Aonair (SSM) maidir le fomhaoirseacht dhíreach de bhainc 'shuntasacha' sa limistéar euro agus Ballstáit eile rannpháirteacha. Leanann na húdaráis náisiúnta sna Ballstáit de bheith ag déanamh maoirseachta ar na bainc 'ar lú a suntas', i gcomhar le BCE; Áirithíonn na trí Ghníomhaireacht Eorpacha Maoirseachta (ESAanna) comhar trasteorann na n-údarás maoirseachta san Aontas: an tÚdarás Baincéireachta Eorpach (ÚBE), an tÚdarás Eorpach um Urrúis agus Margaí (ESMA) agus an tÚdarás Eorpach um Árachas agus Pinsin Cheirde (ÚEÁPC). Forlíontar an córas maoirseachta leis an institiúid nua um fhomhaoirseacht mhacrastuamachta, an Bord Eorpach um Riosca Sistéamach (BERS).

2. An Córas Eorpach Banc Ceannais (CEBC) agus an tEurochóras

a. Eagrúchán

Is éard atá in CEBC ná BCE agus bainc cheannais náisiúnta Bhallstáit uile AE (Airteagal 282(1) CFAE agus Airteagal 1 den Reacht). Is iad na comhlachtaí cinnteoireachta céanna a rialaíonn é agus a rialaíonn BCE (Airteagal 282(2) CFAE). Níl san Eorachóras ach BCE agus bainc cheannais náisiúnta na mBallstát atá sa limistéar euro.

b. Ról

Is é bunchúram CEBC ná cobhsaíocht praghsanna a chothabháil (Airteagal 127(1) agus Airteagal 282(2) CFAE, Airteagal 2 den Reacht). Gan dochar don chuspóir sin, tacaíonn CEBC leis na beartais eacnamaíocha ghinearálta a rannchuidíonn le cuspóirí an Aontais a ghnóthú. Comhlíonann sé an cúram sin trí na feidhmeanna seo a leanas a chur i gcrích (Airteagal 127(2) CFAE agus Airteagal 3 den Reacht):

- beartas airgeadaíochta an Aontais a shainiú agus a chur chun feidhme;
- oibríochtaí um malairt eachtrach is comhchuí le forálacha Airteagal 219 CFAE a sheoladh;
- cúlchistí oifigiúla eachtracha na mBallstát a shealbhú agus a bhainistiú;
- oibriú rianúil córais íocaíochta a chur ar aghaidh; agus
- rannchuidiú le seoladh rianúil beartas arna saothrú ag na húdaráis inniúla a bhaineann le maoirseacht stuamachta ar institiúidí creidmheasa agus le cobhsaíocht an chórais airgeadais (Airteagal 127(5) CFAE agus Airteagal 3.3 den Reacht).

3. An Coiste Eacnamaíoch agus Airgeadais

Gan níos mó ná sé chomhalta, a gceapann na Ballstáit trian díobh, an Coimisiún trian díobh agus BCE trian eile díobh (Airteagal 134(2) CFAE), bíonn na cúraimí céanna aige le cúramaí an Choiste Airgeadaíochta, ar tháinig sé i gcomharbas air an 1 Eanáir 1999, le difríocht thábhachtach amháin: is freagracht de chuid BCE anois é an Coimisiún agus an Chomhairle a chur ar an eolas maidir le forbairtí i gcúrsaí airgeadaíochta.

4. An Chomhairle Gnóthaí Eacnamaíocha agus Airgeadais (Ecofin)

In Ecofin, tugtar airí airgeadais Bhallstáit uile an Aontais le chéile agus is é an comhlacht cinnteoireachta é ar leibhéal AE. Tar éis dó dul i gcomhairle le BCE, déanann sé cinntí maidir le beartas ráta malairte an euro *vis-à-vis* airgeadraí nach den Aontas iad, agus é ag cloí le cuspóir na cobhsaíochta praghsanna.

5. An Grúpa Euro

D'athraigh cruinniú Airí Eacnamaíochta agus Airgeadais an limistéir euro, ar tugadh Euro-11 air ar dtús, a ainm chuig 'an Grúpa Euro' in 1997. Tagann an comhlacht comhairleach agus neamhfhoirmiúil seo le chéile go rialta chun na saincheisteanna go léir a bhaineann le dea-oibriú an limistéir euro agus AEA a phlé. Tugtar cuireadh don Choimisiún, agus BCE más gá, chun freastal ar na cruinnithe sin (Airteagal 1 den Phrótacal (Uimh. 14) maidir leis an nGrúpa Euro). Ag cruinniú neamhfhoirmiúil

Ecofin in Scheveningen an 10 Meán Fómhair 2004, toghadh Príomh-Aire agus Aire Airgeadais Lucsamburg, Jean-Claude Juncker, mar Uachtarán an Ghrúpa Euro. Dá bhrí sin, ceapadh é mar chéad Uachtarán tofa agus buan an Ghrúpa Euro i gcomhair sainordú a thosaigh an 1 Eanáir 2005. Atreisíodh ról an Ghrúpa Euro le Conradh Liospóin agus é mar aidhm leis comhordú a mhéadú sa limistéar euro. Chomh maith leis sin, luaitear an téarma 'Grúpa Euro' den chéad uair sa Chonradh sin (Airteagal 137 CFAE). Ar nuálaíochtaí oifigiúla an ghrúpa áirítear toghchán de Chathaoirleach an Ghrúpa Euro ag tromlach na mBallstát a ndéantar ionadaíocht orthu sa Ghrúpa Euro do théarma dhá bhliain go leith (Airteagal 2 den Phrótacal (Uimh. 14) maidir leis an nGrúpa Euro).

RÓL PHARLAIMINT NA HEORPA

A. Ról reachtach

1. Sa ghnáthnós imeachta reachtach, déanann Parlaimint na hEorpa, in éineacht leis an gComhairle:

— rialacha mionsonraithe a ghlacadh do nósanna imeachta faireacháin iltaobhaigh (Airteagal 121(6) CFAE);

— Airteagail áirithe de Reacht BCE a leasú (Airteagal 129(3) CFAE); agus

— na bearta is gá a leagan síos maidir le húsáid an euro mar airgeadra aonair (Airteagal 133 CFAE).

2. Téitear i gcomhairle le Parlaimint na hEorpa maidir leis na saincheisteanna seo a leanas:

— socruithe maidir le monaí in euro a thabhairt isteach sna Ballstáit (Airteagal 128(2) CFAE);

— comhaontuithe maidir le rátaí malairte idir an euro agus airgeadraí neamh-AE (Airteagal 219(1) CFAE);

— rogha na dtíortha atá incháilithe dul isteach san airgeadra aonair in 1999 agus ina dhiaidh sin;

— Uachtarán, Leas-Uachtarán agus Comhaltaí eile de Bhord Feidhmiúcháin BCE a ainmniú (Airteagal 283(2) agus Airteagal 11.2 de Reacht BCE);

— aon athrú ar shocruithe vótála laistigh de Chomhairle Rialaithe BCE (Airteagal 10.2 de Reacht CEBC agus BCE);

— reachtaíocht lena ndéantar an nós imeachta um easnamh iomarcach dá bhforáiltear sa Chomhshocrú Cobhsaíochta agus Fáis a chur chun feidhme;

— aon athrú ar na cumhachtaí arna dtabhairt do BCE chun faireachán a dhéanamh ar institiúidí creidmheasa agus institiúidí airgeadais eile (Airteagal 127(6) CFAE);

— athruithe ar Airteagail áirithe de Reacht BCE (Airteagal 129(4) CFAE).

3. Cuirtear Parlaimint na hEorpa ar an eolas maidir leis na forálacha mionsonraithe a bhaineann le comhdhéanamh an Choiste Eacnamaíoch agus Airgeadais (Airteagal 134(3) CFAE).

B. Ról maoirseachta

1. Faoin gConradh ar Fheidhmiú an Aontais Eorpaigh

Díríonn BCE tuarascáil bhliantúil ar ghníomhaíochtaí CEBC agus ar bheartas airgeadaíochta na bliana roimhe sin agus na bliana reatha chuig Parlaimint na hEorpa, chuig an gComhairle agus chuig an gCoimisiún, agus chuig an gComhairle Eorpach. Ansin, tíolacfaidh Uachtarán BCE an tuarascáil sin don Chomhairle agus do Pharlaimint na hEorpa; féadfaidh Parlaimint na hEorpa díospóireacht ghinearálta a chur ar siúl ar an mbonn sin (Airteagal 284(3) CFAE agus Airteagal 15.3 de Reacht BCE). Féadfaidh coistí ábhartha na Parlaiminte Uachtarán BCE agus comhaltaí eile an Bhord Feidhmiúcháin a éisteacht arna iarraidh sin don Pharlaimint nó don Uachtarán agus do na comhaltaí ar a dtionscnamh féin (Airteagal 284(3) Fomhír 2).

2. Tionscnamh na Parlaiminte

D'iarr Parlaimint na hEorpa go ndéanfaí cumhachtaí forleathana BCE dá bhforáiltear faoin gConradh – i.e. an tsaoirse chun an beartas airgeadaíochta atá le saothrú a chinneadh – a chothromú trí chuntasacht dhaonlathach (Rún an 18 Meitheamh 1996). Chun na críche sin, thug sí isteach 'Idirphlé Airgeadaíochta'. Tagann Uachtarán BCE, nó Comhalta eile dá Chomhairle Rialaithe os comhair Coiste um Ghnóthaí Eacnamaíochta agus Airgeadaíochta na Parlaiminte uair amháin gach trí mhí ar a laghad chun ceisteanna a fhreagairt maidir leis an ionchas eacnamaíochta agus chun údar cuí a thabhairt do bheartas airgeadaíochta sa limistéar euro. Thairis sin, tíolacann an Pharlaimint tuairim go tráthrialta maidir le tuarascáil bhliantúil BCE i gcomhthéacs tuarascála féintionscnaimh. In 2013, thug an Pharlaimint agus BCE comhaontú idirinstitiúideach i gcrích maidir le cuntasacht dhaonlathach agus fomhaoirseacht na gcúraimí a thugtar do BCE laistigh de chreat SSM.

Dražen Rakić / Dirk Verbeken
01/2020